

РАДИВОЈ РАДИЋ

СРБИ

ПРЕ АДАМА

И ПОСЛЕ ЊЕГА

EVOLUTA

EVOLUTA

Радивој Радић

СРБИ ПРЕ
АДАМА И
ПОСЛЕ ЊЕГА

Историја једне злоупотребе:
Слово против „новоромантичара”

Београд, 2015.

ПРЕДГОВОР ЧЕТВРТОМ ИЗДАЊУ

Књигом *Срби пре Агама и после њеџа*, чије се прво издање појавило 2003, друго 2005, а треће 2011. године, покушао сам да историјску науку одбравам од агресивних псеудоисторичара и јавности укажем како на неутемељеност њихових теорија о Србима као најстаријем народу, тако и на штету коју су таквим деловањем нанели српском народу. Веома позитиван одјек на који је књига наишла код шире читалачке публике уверио ме је да је испунила своју мисију. Појављивање четвртог издања изнова ме учвршћује у уверењу да је такву књигу требало написати.

Међутим, ни за тренутак нисам помислио да ће после изласка моје полемичке књиге престати појављивање књига псеудоисторичара и занесених аматера-дилетаната који промовишу произвољну и измаштану историју. Другим речима, нисам сигуран да је мит о „Србима, народу најстаријем” потрошен, како би неки желели да верују. Без обзира на своју неутемељеност, он и даље има не мали број присталица. Књиге псеудоисторичара који истрајавају на њему и даље се продају у великим тиражима, а трибине на којима они наступају широм Србије и Републике Српске веома су посећене. Уз то, они нису ретки гости на појединим, махом локалним телевизијама. Подстакнута јефтиним родољубљем, при чему никако не бих потценио ни лукративну позадину и тривијално користољубље као мотив, тај мит подгрева и пропагира једна група нестручњака.

Посреди је појава која има снажну социолошку и психолошку димензију и која ће, то је извесно, у већем или мањем обиму постојати и у временима које долазе. Свеопшта криза која већ исувише дуго траје и којој се очито не назире крај само погодује како настанку овакве паранаучне литературе, тако и њеном некритичком прихватању. Раздобље у коме живимо, са свим својим економским недаћама и националним

странпутицама, представља погодан оквир за одржавање и ширење тог мита. Увек ће, дакле, бити публике која ће између крхке историјске истине, која можда није довољно славна и древна, али је утемељена на постулатима историјске науке, и помпезне и светлוצаве измишљене повеснице изабрати ову другу. Ако је за утеху, слични митови и заблуде постоје код свих балканских народа. Сви би они желели да су у најмању руку један дан „старији” од својих суседа.

Са социолошког и психолошког становишта веома је занимљива и острашћена полемика, пуна бахате нетрпељивости, неукусних увреда и разузданог примитивизма, која се по појединим питањима из најстарије српске историје води на неким друштвеним мрежама. Она је јасно и недвосмислено сведочанство о жалосном стању духа у нашој средини данас.

На другој страни, приметно је и то да је током неколико последњих година, са више или мање успеха, о феномену псеудоисторије са различитих становишта проговорила и наука. Хоћу да верујем да ће се таква тенденција наставити и у годинама које долазе.

И, напослетку, као и у предговорима претходних издања, и овога пута бих желео да нагласим како сам се пишући књигу *Срби пре Агама и после њеџа* одлично забављао.

у Београду,
септембар 2015. године

Радивој Радих

РЕЧ НА ПОЧЕТКУ

„Најтеже је за истину
у време када све може да буде истина.”
Станислав Јежи Лец (1909–1966)

Књига коју управо имате у рукама – настала нерадо и више по присили, и из потребе да се један научни еснаф одбрани од насртљивог и неугог аматеризма – пре свега упозорава и упућена је широј читалачкој публици а мање меродавним стручњацима. Због тога су не само њен унутрашњи распоред него и начин саопштавања, па у одређеној мери и обим, саобразни тако постављеном циљу. Отуда, такође, на појединим местима ову књигу ће обележити и прилично полемични, понегде и иронични тонови. За историчаре од заната, умешне да разликују научно утемељену истину од полуистина, неистина, хаотичних импровизација, површно и брзоплето донетих закључака, ова књига је потпуно непотребна. Проблем са историјским полуистинама нарочито је осетљив јер се увек верује погрешној половини, па стога оне могу бити далеко опасније од отворених лажи.

Општа криза, чији смо сведоци већ дуги низ година, а која је за последицу имала и свеопшту пометњу духа, произвела је једну нову невољу која се веома размахала. О чему је, заправо, реч? Утисак је да је последњих година историјска наука више него икада раније, рекло би се, изложена нападима исувише самоуверених и површних дилетаната. Иначе, такође се чини да ниједна хуманистичка наука није толико злоупотребљавана и постала поприште агресивних аматера као што је то био случај са историјом. Самозвани свезнадари, разметљиви квазиучењаци и умишљени познаваоци прошлости свог народа којима је све јасно, неоптерећени знањем и без познавања елементарних начела историјске методологије, неутемељено и надмено вршљају по истинама проистеклим из једностолетних напора српске критичке историографије.

Школу српске критичке историографије утемељили су Иларион Руварац и Љубомир Ковачевић, односно научници који су зналачки, корак по корак, проширивали знања о историји српског народа у Средњем веку и истовремено српској историографији изборили завидан углед у оквиру европске и светске медијевистике.

При том, како ћемо видети, групација „просветљених” не устручава се да припаднике српске критичке историографије – која постоји већ више од сто година и коју чини неколико поколења истраживача – назове „фалсификаторима”, „преписивачима”, „надуваним медијатерима и ауторитетима што су уништили српску патриотску историју”, онима који пишу по „германско-ватиканском диктату”, „узурпаторима и незналицама које треба батинати” (sic!). Неотесаност и тежина изнесених увереда само се делимично могу упоредити са примедбом упућеном златару да је његов накит лажан, да није направљен од племенитих метала него од јефтиних легура, да он, златар, у ствари, подваљује продајући бижутерију.

На крилима аутосугестије како су богомдани да, напослетку на прави начин, осветле тамне векове (ране) повеснице Срба, „новоромантичари” прекрајају историју сходно сопственим визијама и најтривијалнијим потребама дневне политике, изнова воде и накнадно добијају већ давно изгубљене битке, научно утврђене друштвене токове доводе у сагласност са властитим сновиђењима. На тај начин у историјску науку настоје да уведу једну нову и до сада непознату категорију коју бисмо могли означити као *йожельну истину*, истину које су они тобоже увек били свесни, али која је донедавно само у потаји грејала њихова родољубива срца. При том су склони да пренебрегну упозорење Албера Камија који каже да „тражити оно што је истинито не значи тражити оно што је пожељно”.

Тој (њиховој!) истини, која уместо да буде исход а представља тек полазиште за наводна нова истраживања, потом се прилагођавају подаци сачувани у расположивим изворним сведочанствима, боље рећи у делу сачуваних извора. Овај поступак неодољиво подсеща на древну ан-

тичку легенду о горостасном разбојнику Прокрусту који је имао две постеље, кратку и дугачку. Он је пресретао пролазнике и приморавао их да легну у постељу – високе је стављао у мали кревет и одсецао им од ногу онолико колико су оне биле дуже од постеље, док је људе ниског раста стављао у велики кревет и истезао их до (пожељне!) дужине. Са научне тачке гледишта – непотребно је и напомињати! – читав проблем је у текстовима „новоромантичара” постављен наглавце.

У радовима дилетаната, које прате гламурозне најаве у медијима, на методолошки недопустив и опасан начин преплићу се епска поезија, дневна политика, митологија, прижељкивана историја, слободна домишљања. У њиховим радовима је све могуће, па тако за трен нека сањарија прераста у „чврсто” историјско језгро. Они настоје да историчаре сведу на једну занимљиву мешавину опсенара и пророка, а у таквом реху се сами најбоље осећају. При томе је од споредне важности чињеница да је дубина настале заблуде, ако бисмо уопште смели да тако еуфемистички назовемо њихове фантазмагоричне пројекције, упоредива са погрешним уверењем оних који би се усудили да данас тврде како Земља није округла него да је наша планета у ствари плоча коју држе четири слона или четири корњаче.

Одломци њихових текстова се у виду фељтона, у разним дневним новинама, као духовна храна подастиру широкој читалачкој публици горљивој да нешто више сазна о сопственој прошлости. Овде не могу а да не поменем духовиту опаску старог аустријског књижевника Карла Крауса који каже да писати фељтон значи коврати увојке на ћелавој глави. Агресивна промоција која каткад прати издања ових „новоромантичара” у српској псеудоисториографији – чији је знак распознавања лозинка „Срби народ најстарији”, преузета из дела касновизантијског историчара Лаоника Халкокондила и уздигнута на ниво принципа – у знатној је мери јавно мњење, заправо, један његов део, преусмерила у ретроградном смеру. Не кријем да је одредница „новоромантичари” (наглашено под наводницама!) поменута у пејоративном значењу. Премда су поједине колеге склоне да их означе као вулгарне историча-

ре, радије сам се одлучио за назив „новоромантичари”. Данас такве извитоперене историјске оцене могу износити једино занесењаци и покварењаци. Одмах да додам – ово није време занесењака, они су групација у изумирању.

Није спорно да се историја гради од докумената и идеја, од извора и од маште. Али тако побројани „састојци” требало би да се налазе у уравнотеженом складу. Међутим, код „новоромантичара” имамо превише маште док су остали елементи сасвим атрофирани.

Питам се онда, не без резигнације, зашто овакви аутори псеудо-историје не настане бескрајне просторе које им штедро нуди научна фантастика. Она подразумева несметано и необуздано кретање маште без било каквих обавеза и методолошких стега. Ипак, њима се некако више свиђа управо историја. И, као по правилу, „новоромантичари” се хватају у коштац са најтежим историјским проблемима, питањима за која, најблаже речено, нису довољно спремни.

Воема погубан учинак ових истраживача којима је све јасно огледао се и у томе да је историјска свест српског народа, изванредно осетљива и чак рањива у годинама распада једног поретка – слома симболично оличеног у рушењу Берлинског зида 1989. године – лагано суновраћена у самодовољност и опскурни национализам. Све је то, наравно, било потпуно излишно, будући да је неоспорна чињеница да Срби заузимају часно место у европској средњовековној историји и, сходно томе, нема било какве потребе да дотерују своју прошлост. Наравно, историја неког народа не би се смела дотеривати ни уколико је „мала”. Речју, сама помисао да историју треба дотеривати скаредна је.

Стручњаци су књиге „новоромантичара” дочекали са мешавином учтивог презира и интелектуалне згађености. Јер, нема сумње, зналци нису могли бити преварени заводљивим али неутемељеним теоријама које могу да годе националној сујети, али са историјском истином немају ништа заједничко. Уз то, они су, с пуно разлога, веровали да би полемисање са „новоромантичарима” у ствари било само беспотребно губљење времена. Морам да признам да имам потпуно разумевање за

такав став. У својој умишљеној охолости и мегаломанији, „новоромантичари” су такву врсту ћутања можда схватили погрешно, као својеврсну капитулацију пред њиховим небулозним теоријама, као подстрек да су на правом путу, као повољан ветар у једра њихове разбуктале маште.

Ипак, управо због шире читалачке публике, због радозналаца који желе да сазнају прошлост свог народа а нису вични да увиде неутемељеност и произвољност закључака које им препоручује ова дружина игнораната, сматрао сам за потребно да ипак одговорим на њихове распојасане и дрске нападе.

Отуда је ова књига превасходно побуна против незнања, али не против незнања које је свесно себе самог и као такво спремно да учи и позајмљује од знања, него против незнања охолог и разметљивог, незнања, дакле, које мисли да ако је бескрајно, а јесте, може да буде јаче од крхког знања. Ова књига је у исто време глас против бахате самоуверености која је чедо таквог незнања, против површности, против самодовољности, против наказног аутизма. На страницама које следе читаоци ће лако моћи да се увере колике су незналице ти „пробуђени” научници и тобожњи душебрижници за васколико српство.

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

Борислав Влајић-Земљанички, *Срби староседеоци Балкана и Паноније у војним и цивилним догађајима са Римљанима и Хеленима од I до X века*, Београд 1999.

Јован И. Деретић, *Западна Србија: крајњак прејед историје Срба од 3. века с. е. до наших дана*, Београд 2003⁴.

Доброслав Јевђевић, *Од Индије до Србије: праситари почетници српске историје (Хилдегедина сеоба српског народа кроз Азију и Европу према сјисима и цијтајима највећих свейских историчара)*, Београд 2002².

Олга Луковић-Пјановић, *Срби... народ најситарији*, I–II, Београд 1990.

Драшко Шћекић, *Сораби: историојис*, Београд – Подгорица 1994.

I СРБИ ПРЕ АДАМА

Одмах на почетку желео бих да нагласим да према историчарима аматерима немам било какву врсту презира и потцењивања. Напротив, не могу а да се не сложим са оценом коју је изрекао такав зналац као што је Жак Ле Гоф. Он бележи: „Дилетанти и вулгаризатори историје имају такође својих чари и своју корисност; а њихов успех сведочи о потреби коју људи осећају данас да учествују у колективном памћењу.”¹ Сматрам да се ова оцена ипак превасходно односи на аматере подстакнуте племенитим намерама да се проникне у прошлост, а да њихове евентуалне грешке потичу из недовољног познавања историјске методологије.

Међутим, дружина „новоромантичара” о којој говорим ни у ком случају се не може убројати међу овакве посленике историјске науке. Схвативши историју као дестилат који је истекао из десетерачке народне епике, као амалгам дневне политике и националних фрустрација, као непрегледан простор за испољавање „родољубља” и, с тим у вези, сопствене промоције, а наоружани народском доскочицом: „Што је баби мило, то јој се и снило!” и лакомисленим уверењем да су у последњих сто година сви „званични” српски историчари били у заблуди, а само они, „новоромантичари”, нису, бучно и безобзирно нахрупили су у простор што га је образовало рушење једног система који је почео вртоглаво да се распада, у вакуум настао вишедеценијским потискивањем српског националног осећања у име, показало се, крхког југословенског заједништва.

Од самог почетка били су налик устрепталим спасиоцима људског рода, увереним да су, рецимо, изумели лек против рака и сада обијају прагове болница и бироа за патенте нудећи свој изум. Надахнути месијанском улогом, а подозриви према другима, љубоморно чувају своје

---

¹ Ž. Le Gof, *Za jedan drugi srednji vek: vreme, rad i kultura Zapada*, prev. M. Radović, Novi Sad 1997, 5.

боце у којима се бућка спасоносни мелем, та алхемија њихове генијалности. При том су разочарани што их нико не схвата озбиљно и што нико не верује да су, управо они, предодређени да коначно стану на пут пошаста која од памтивека немилосрдно коси милионе људи.

Да је наша средина – или бар један њен део пријемчив на јефтине сензације и наклоњен паранауци – била спремна да „новоромантичаре“ дочека раширених руку, могла је да покаже и једна данас скоро заборављена епизода из не тако давне прошлости.

„БОМБА” МЕКСИЧКОГ ФИЛОЛОГА

Негде средином осамдесетих година, сада већ прошлог, XX столећа појавила књига под називом „Хомерова слепа публика” у којој је њен аутор – реч је о мексичком хотелијеру који се зове Роберто Салинас Прајс² – смело тврдио да се древна Троја не налази тамо где се налази него да је смештена у херцеговачкој Габели. На телевизији данима су се вртели извештаји како тамошњи председник општине на величанственом дочеку хлебом и сољу поздравља ингениозног научника. Верујем да се старији међу читаоцима сећају хистерије која је пратила тај догађај.

Уприличен је и један разговор на телевизији о којем је веома надахнуто писала Бранка Оташевић, новинар „Политике”, у осврту под насловом „Босно моја, микенска...”. Ево појединих делова из њеног текста: „Један археолог, један историчар и један класични филолог нису могли ништа не против Роберта Салинаса Прајса, него против Муфида Мемије. С мексичким филологом који је устврдио да је античка Троја у нашој Габели они се нису ни суочили, али је новинар ТВ Сарајево, водитељ емисије ‘Албум’, био толико загрижен за идеју о свом могућем тројанском пореклу да угледним научницима није пустио да дођу до даха. Ништа није помогло што је археолог тврдио да код нас засад нема никаквих трагова микенске културе, што је филолог указао да је у Аме-

² Roberto Salinas Prajs, *Homerova slepa publika: esej o geografskim uslovima za mesto Ilij u Ilijadi*, Beograd 1985.

рици Прајсова књига једва објављена, и то без фуснота, што је историчар упозорио да народ не би требало смућивати а ђаке одвраћати од важних научних теорија... Муфид Мемија није имао никаквих резерви према Прајсу и 'демократски' је бранио његово право на другачије мишљење. Заборавио је, само, да по правилима понашања аргументе треба да даје онај ко побија постојеће теорије новим хипотезама, па је несрећног археолога сатеривао уза зид тражећи доказе, а Прајсу је све веровао на реч... Да ли је водитељ био толико упоран и толико ангажован за 'габелску Троју' зато што му је, као добром професионалцу, била потребна провокација, 'контрапункт' у драматургији емисије, или што је, као добар патриота, подржавао мере Републичког извршног већа Босне и Херцеговине и Туристичког савеза о озбиљном раду на путоказу Прајсове хипотезе? Ко зна, можда је Пријамова палата, као што се синоћ на екрану видело, заиста надхват Прајсове руке? Уосталом, у општој потрази за илирским, дарданским, венетским, келтским и иним коренима наших народа и народности – зашто не покушати и са тројанским (иодвукао Р. Р.)?³

Ниједан од многобројних класичних центара широм Европе није ни регистровао појаву речене књиге, а камоли да је устао у некакову полемику са њеним аутором. У Загребу је, додуше, једна група класичара, археолога и историчара написала књигу у којој су се нарутали бесмисленој теорији мексичког истраживача.⁴ Данас се Прајсове књиге више нико и не сећа и она с разлогом није издржала суд времена. Ипак, чињеница је да такве књиге загађују духовну атмосферу друштва у којем се појављују и остају као тужно сведочанство о средини и интелектуалној клими времена у којима су настале.

³ „Политика”, бр. 25856, год. LXXXII, петак, 27. септембар 1985. године.

⁴ *Troja i kako je steći*, Zagreb 1985.

ДВЕ „ШКОЛЕ”

Уз извесне ограде, уосталом сасвим мале и небитне, може се рећи да је појава књиге госпође Олге Луковић-Пјановић, под ефектним називом *Срби... народ најсјајарији*, представљала „прекретницу” и да је одшкринула врата њеним следбеницима и епигонима. Догодило се то 1990. године, у време узбурканих страсти, у свим републикама тадашње СФРЈ која је почела опасно да се урушава. Колико чујем, њена књига је нарочито у српском расејању имала велики одјек. Ако је то тачно, онда је реч о тужној чињеници. Међутим, хоћу да верујем да је то само делимично тачно.

Без много оклевања и са зачуђујућим самопоуздањем „новоромантичари” су свој мали кружок истомишљеника почели да уздижу у ранг посебне историјске школе насупрот оне званичне, „затроване” погрешним учењима из непријатељски увек настројеног иностранства. Већ и сама ауторка „култне” књиге на првим страницама истиче „особито настојање Берлинско-бечке школе, која је створила једно тенденциозно учење – на несрећу – усвојено не само по школама средњег и нижег образовања, већ и на универзитетским катедрама.”⁵ Уз овакву школу, наравно, иде прегршт негативних одредница: „На жалост, ни Српска Академија наука – или није имала снаге, или није схватила закулисну и тенденциозну псеудо-научну игру Немачке и Аустрије, те данас немачка берлинско-бечка школа тријумфује на свим нашим катедрама историје.”⁶

Српска академија наука и уметности била је честа мета „новоромантичара”, незадовољних, ваљда, што ова установа и њени одбори нису прихватили нове – у ствари, боље рећи, нове-старе идеје. Тако је госпођа Луковић-Пјановић, са жестином непримереној једној дами, писала: „Данас ме је стид још и због Српске-Несрпске академије наука, а највише пред расутим и неопојаним костима српских несрећних витезова.” Одмах у наставку следи реторско питање: „Зар то није огроман успех германске берлинско-бечке школе?!”⁷

⁵ Луковић-Пјановић, *Срби... народ најсјајарији*, I, 5

⁶ Исто, 199.

⁷ Исто, II, 154.

Било је, дакле, довољно кованицом о германској берлинско-бечкој школи повезати Аустрију и Немачку, давнашње српске противнике у многим ратовима и, попут Павловљевог рефлекса, код Срба изазвати осећај nelaгоде и мучнине. Ова крајње произвољна флоскула потом је као у хору понављана безброј пута. Није изостала ни отужна и до провидности излизана оптужба да је ту реч о германско-ватиканском диктату.⁸

Насупрот таквој германској берлинско-бечкој школи појавила се такозвана „српска аутохтонистичка школа”. Тако, на пример, можемо да прочитамо код истог аутора о „још једном великом задатку да који се поставља пред обновљену Милојевићеву великосрпску Аутохтонистичку Школу”.⁹ Госпођа Луковић-Пјановић на још неколико места са пуно заноса и патетике казује о тој „школи”.¹⁰

На корицама књиге Драшка Шћекића, који за њу каже „није ни студија, ни расправа, ни историјска проза, већ историопис или преношење сазнатога”,¹¹ стоји записано: „Сораби су књига која ће утолити жеђ широког читалишта са сазнањима о прадавној историји српског народа, чије је постојање и живљење на евро-азијским просторима обавијено велом тајне, са јасним показатељима прикривања и кривотворења (*идогвукао Р. Р.*)”.¹² Ово је, наравно, веома тешка оптужба и надам се да је аутор свестан њене озбиљности и далекосежности. Уосталом, у тренутку када је писао књигу имао је шездесет три године. И он, Д. Шћекић, помиње такозвану Српску аутохтонистичку школу и наводи њене „најизразитије представнике” Милоша С. Милојевића и Симу Лукин Лазића.¹³

⁸ Шћекић, *Сораби*, 10.

⁹ Луковић-Пјановић, *Срби... народ најсјајарији*, I, 74. О Милошу Милојевићу више ће бити речи касније, у другом поглављу под називом *Духовни иреци „новоромантичара”*.

¹⁰ Луковић-Пјановић, *Срби... народ најсјајарији*, I, 126, 173.

¹¹ Шћекић, *Сораби*, 5.

¹² Ова књига је доживела и друго издање. В. Драшко Шћекић, *Сораби: истина о српству од искона*, Београд 2000. У нашем раду цитирали смо прво издање из 1994. године.

¹³ Шћекић, *Сораби*, 13 н. 1, 19 н. 1.

Да је ова подела и постојање двеју „школа” почела да живи у делу квазиисторијских посленика, показује, на пример, и цитат из предговора репринта једне релативно старе књиге где стоји забележено: „Српска аутохтонистичка историјска школа која последњих година у Србији има све више присталица...”¹⁴

Дух из боце је пуштен и онда се у појединим новинама – које воле да о оваквим стварима пишу сензационалистички, што ће рећи глупаво – могло понешто слично прочитати.

ТЕШКЕ ОПТУЖБЕ

У лето 1994. у часопису „Дуга” појавио се чланак под називом „Дали смо најстарији?” изнад којег је донекле дискретно – али да се ипак примети! – писало: „Нова школа историографије”. Било је и неколико питања испод наслова: „Зашто званична интернационалистички дресирана наука ћути о књизи Олге Луковић Пјановић Срби – народ најстарији? Како је немачка геополитика (без помоћи Шороша) кастрирала српску науку?”¹⁵

Понављам, реч је о лету 1994. године, времену, дакле, када је помињање Шороша било аргумент са снагом буздована Краљевића Марка. Ту, испод наслова, налази се и фотографија постаријег човека, са качкетом на глави, који вози бицикл и о рамену му је пушка. Он се осмехује и поздравља. Испод фотографије пише: „Свакодневица грађанина Републике Српске Крајине: ‘Јесам најстарији ал’ за борбу најорнији!’” Годину дана касније, у лето 1995. године, после познатих трагичних догађаја, та јуначна реплика звучала је поразно шупље. Међутим, они који су претходних година громогласно, али са безбедне удаљености, потхрањивали ратоборност крајинских Срба тада су остали потпуно неми.

У веома оштро интонираном тексту можемо да прочитамо: „Модерна српска историографија, односно права српска историографија не

¹⁴ Јевђевић, *Од Индије до Србије*, 21 (из предговора Јове Бајића).

¹⁵ „Дуга”, бр. 532, од 23. јула до 5. августа 1994, 70.

постоји. Постоје људи који који мисле да припадају нашој историјској науци али су у суштини вођени пројектили или кртице германске бечко-берлинске школе... Српској критичкој историографској школи догодило се то да у својој марљивости претекне 'велики' бечко-берлински узор, чиме су постали 'већи католици од папе'. Бежећи и скривајући се иза тобожње објективности, аутоцензуром су кастрирали српску науку, обогативши је за читав век... Будући да су све словенске катедре настале под контролом бечко-берлинске школе, помоћ нашој историографији може да стигне само одавде, из Србије. Шта рећи о Чесима, Пољацима, Русима који се држе немачке теорије о свом источном пореклу... Књига госпође Луковић покреће многа питања али и даје многе одговоре који су болни и, показало се, толико радикални, да је српски историографски естаблишмент посегао за јединим доступним решењем – ћутањем.”

Текст је написао Радован Дамјановић, дипломирани историчар Филозофског факултета у Београду. Нажалост, професори са Одељења за историју нису могли да га упамте као доброг студента, али су га упамтили као неког ко је на сваки начин настојао да буде у средишту пажње. Па, кад већ није могао да буде међу најбољим студентима, онда је посетуо да грубо увреди своје професоре и њихове професоре (вођени пројектили, кртице, културни најамници, кондотијери).

Сасвим случајно сам га чуо када је гостовао на једној од локалних београдских радио-станица где је уверавао водитеља и (потенцијалне!) слушаоце да реч *фамилија* (familia) није латинска него српска и да треба да гласи *вамилија* (од: вама мили), као и да је реч *бамбини* (bambini) у ствари српско, од милоште, *бабини*. Нисам се ни трудио да установим да ли је збијао шале или је заиста тако мислио, али сам по гласу водитеља закључио да га је слушао са побожном усредсређеношћу. (Или је то био опрезни тон којим се разговара са чудаком, ко би га знао!?) О лингвистичким вратоломијама „новоромантичара” више ће бити речи у Петом поглављу ове књиге које носи назив *Олако њошравање са линџивистициком*.

Као што се из овог текста да разабрати, на једној страни је цео свет, дакле, не само омрзнути непријатељи Германи него, како Р. Дамја-

новић невољно признаје, и сви Словени („Руси, Чеси, Пољаци који се држе немачке теорије”), а на другој је група занесењака која је прозрела све белосветске завере, којој је све јасно и која је – треба ли то уопште апострофирати?! – паметнија од целог света.

ДОБРОНАМЕРНА УПОЗОРЕЊА

Наравно, нашу интелектуалну средину чине и многи који нису насели на магловиту теорију према којој су Срби „лупак” васионе. У таквим круговима бучно су најављене „нове” теорије примили као немаштовиту првоаприлску шалу и стога, не без заједљивости, изложили их порузи. У једној оновременој комедији јавила се и искричава крилатица да су „најпре постали Срби, па Хрвати, па амебе”, што казује о врцавом српском духу, спремном да према себи буде како довољно критичан тако и наглашено ироничан. Реч је била не само о стручњацима него и о људима који нису превише упућени у историју, али су руковођени једино здраворазумским размишљањем да није могуће да управо Срби буду најстарији и најраспрострањенији народ на планети Земљи. Да би духовна пометња била потпуна, да би тобожња забринутост за националне интересе досегла врхунац, да би, дакле, квазиродољубље прокључало, однекуд се појавила несрећна и толико рабљена флоскула о Србима као „небеском народу” о којој не треба ни трошити речи.

Већина стручњака се, са лаганим гнушањем и уз одмахивање руком, није ни освртала на „паралелну” историју која је све више добијала на замаху. При том су историчари од заната били руковођени једноставном рачуницом да је намерно пренебрегавање најбољи хербицид за наказни коров која је почео да буја на све стране.

Међутим, академик Божидар Ферјанчић (1929–1998), директор Византолошког института, дугогодишњи професор Филозофског факултета и шеф Катедре за византологију, у јеку те хистерије дао је у „НИН”-у следећи коментар: „Тезе о Србима као најстаријем народу на свету и о српском језику као прајезику свих других, немају никаквог

научног основа и на њих се, иако им се у медијима даје доста простора, не треба обазирати. Опасно је, ипак, када такве ставове заузимају људи који су професионални историчари и који, дакле, сnose велику одговорност за оно што говоре. Таквим изјавама само још више збуњују овај, ионако довољно збуњен народ. Што се тиче оптужби на рачун нашег драгог професора Георгија Острогорског, могу рећи да ме веома чуди што, уместо да будемо срећни што је један такав научник радио у нашој средини, ми га прозивамо као немачког плаћеника који је ширио антисрпску пропаганду. За оне који не знају, мада би морали знати, подсетићу да је Георгије Острогорски био Рус, да је, истина, студирао у Хајделбергу, али се као византолог формирао у Паризу, а у Београд је дошао 1933. године и остао му веран до краја живота и поред многобројних позива из иностранства. Његовом заслугом Филозофски факултет почео је систематски и плански да упућује студенте на проучавање историје Византије, што је од особитог значаја за српску нацију. Зато мислим да се према имену једног таквог човека треба односити са више поштовања. Институт за византологију, и српска историографија уопште, не може се обазирати на дела која доносе ненаучно засноване хипотезе.”¹⁶

И сâм сам се критички осврнуо на преамбициозне дилетанте у свом приказу *Историје српског народа*.¹⁷ При том, наравно, нисам имао никаквих илузија да ће тај напис било шта променити, а поготово да ће га прочитати они којима је првенствено био упућен. Јер, добро је познато, „новоромантичари” читају само „лектиру” која им одговара. На једном научном скупу изашао сам са саопштењем „Слово против ‘новоромантичара’ у српској псеудоисториографији”,¹⁸ дакле са темом која је

¹⁶ „НИН”, 28. октобар 1994.

¹⁷ Радивој Радић, „Зрелост историје еџноса” (*Историја српског народа, I–VI, изд. СКЗ, Београд 1981–1993. – Приказ – критика*), Књижевност 8–9–10 (1995) 1002–1005.

¹⁸ Радивој Радић, *Слово њрошв „новоромантичара” у српској ѡсеудоисториографији*, Научни скуп: Наука и наша друштвена стварност, Бања Лука, 8–9. новембар 2002, Научни скупови, књ. 3, том I, Бања Лука 2002. 265–270

поднаслов ове књиге. Највећи део поменутих текстова нашао је места у појединим поглављима ове књиге.

У једном тренутку ми се учинило – али очигледно само учинило – да плима неугог аматеризма почиње да јењава. Управо када сам поверовао да талас псеудоисторије у нашој историографији – боље рећи у њеном делу који и нема много везе са историјском науком – ипак губи на снази и да ће, као свако помодарство које нема сутрашњицу, доживети жалосну славу лаганог али неопозивог заборавља, „новоромантичари” су се изнова огласили. Као да су попут легендарног Антеја дотакли земљу и добили нову снагу, па су се изнова обрушили на српску критичку историографију.

ГРУБЕ ДИСКВАЛИФИКАЦИЈЕ

На размеђу не само векова, XX и XXI, него и миленијума, другог и трећег, у књижарама су опет почеле да се појављују књиге појединих „новоромантичара”. Сада ми је, заправо, јасно да оне вероватно никад нису ни престајале да излазе из штампе. Једну од њих посебно издвајам као пример грубог незнања, као монумент површности, као складиште брзоплетих и, наравно, нетачних закључака.

Реч је о необичној књизи, „књизи-скривалици” у којој се наслов доноси у две, а име и презиме аутора чак у (најмање!) три варијанте. Да не бих злоупотребљавао вашу пажњу и нестрпљење да сазнате шта је посредни, одмах прелазимо на ствар. На корицама ове књиге је велелепан наслов *Сџароседеоци Срби и Римљани*, а као аутор наведен је др Борис Земљанички. Наравно, сваком ко се бар мало разуме у историју наслов се мора учинити прилично претенциозним, али добро! Међутим, када књигу отворимо, сачекаће нас, као из заседе, не само другачији наслов него и другачије име аутора! На првој десној страни, која је према библиотечким узусима заправо меродавна, стоји наслов: *Срби сџароседеоци Балкана и Паноније у војним и цивилним догађајима са Римљанима и Хеленима од I до X века, Београд 1999*). За мене, али и за сваког ко има ос-

новне представе о историји наведеног периода, остаје прилично заго-нетно, на пример, шта се подразумева под Римљанима и Хеленима у VII, VIII, IX и X веку, рецимо, а и синтагма „војни и цивилни догађаји” делује помало опскурно.

Но, то није све! Истовремено се и аутор др Борис Земљанички (са корица!) на волшебан начин преобратио у др Борислава Влајић-Земљаничког! Пометен овом наглом променом, упитао сам се да ли је уопште реч о истом човеку? Здрав разум налаже потврдан одговор на ово божаљиво питање, али недоумица тиме није сасвим разрешена. Ако је, дакле, реч о истом човеку, шта се десило?

Међутим, ни то није све. На следећој, што ће рећи првој левој страници, нови обрт: овде се аутор појављује као др Борис Влајић-Земљанички. Како било, ова игра са именима и презименима остаје обавијена велом тајанствености. Није без значаја податак да је ову књигу објавила издавачка кућа са звучним именом „Стручна књига”, именом које не само да обећава него на нешто ваљда и обавезује.

Но, оставимо по страни ту чудновату еквилибристику и усредсредимо се на *Уводну реч аутора* у којој можемо да прочитамо: „Када сам довољно упознао историјске фалсификате... Одбацио сам лажну историографију... После осмогодишњег истраживања (од почетка 1991)... Ако хоћемо да имамо неопходно потребну (*ово је, наравно, илеоназам – ирим. Р. Р.*) националну историју и историографију, истинску и непорочну пороцима фалсификатора и преписивача, морали бисмо кренути од почетка, али не са онима који су за протеклих 100 година уништили и почетке истинске патриотске историје.”¹⁹ Овде све кипти гневом „правог” родољуба којег је заболела неправда према „патриотској” историји, ма шта тај проблематични термин „патриотска” историја значио!

Фалсификатори и преписивачи огрезли у пороцима – то је најмањи заједнички садржалац овог крајње нетрпељиво интонираног текста и квалификација српске критичке историографије која постоји већ

---

¹⁹ Влајић-Земљанички, *Срби староседеоци Балкана*, 3–4.

више од столећа. То је срамна етикета за генерације историчара које су деценијама походиле ареале прошлости и настојале да их, у складу са својим знањима и способностима, што боље осветле.

У даљем тексту видећемо како то (патриотски!) ради др Борислав Влајић-Земљанички – ваљда му је то право име и презиме – и њему слична неозбиљна братија аматера, та весела кохорта скрибомана, та ватрогасна дружина непатворених „родољуба”, то самопрокламовано друштво за чување националних вредности. Узгред, не без извесног чуђења, приметио сам да „новоромантичари” радије користе „несрпску” реч *йайриойиска* уместо српске *родољубива*. Моја недоумица о том терминолошком питању још траје.

У редовима које исписују вредне руке „новоромантичара” има и ратничких позива на линч оних који се не слажу са њиховим замагљеним теоријама, са њиховим смушеним етногенезама, са њиховим „посрбљавањем” Европе, Азије и Африке. Упркос својој песничкој природи,²⁰ др Влајић-Земљанички је ту свакако најрадикалнији. Ево шта он вели на једном месту: „Батинају, као што и данас треба батинати узурпаторе и незналице, које понекад прозивамо у нашем раду.”²¹ Мислите ли Ви то озбиљно, др Влајићу-Земљанички, или је посреди нека тешко докучива и високопарна песничка метафора? Произлази да је српска критичка историографија још добро прошла јер за своја „злодела” није добила (заслужене!) батине.

Не могу а да се не осврнем на податак да је др Борис(лав) Влајић-Земљанички – или како се већ зове?! – осам година радио на својој књизи. Да ли је овај, свакако повелики, временски период наведен како би нагласио озбиљност и дубинуведеног истраживања и на тај начин код будућних читалаца оставио утисак о марљивом и почасту вредном научном подвигу? С тим у вези, не могу а да не приметим како прилеж-

²⁰ Између осталог, видети одељак *Кад економисти маршира* у Трећем поглављу ове књиге.

²¹ Влајић-Земљанички, *Срби староседеоци Балкана*, 10 н. 11.

ни др Влајић-Земљанички ипак заостаје у односу на др Олгу Луковић-Пјановић за коју се на корицама њене књиге каже да је „после 28 година проучавања целокупне документације Националне библиотеке у Паризу” у својој књизи објаснила где су корени српског народа! Та врста замагљивања, са, у ствари, прилично потцењивачким тоном, како би засенила простоту, служи да би читаоци зинули од чуда према големој учености. Истовремено, ту је у знатној мери мистификован појам такозване „документације”. Питам се шта би то могло да буде када су у питању проблеми етногенезе читавог низа народа у Старом и раном Средњем веку, или чак и много раније, јер српска старина сеже у миленијуме пре Исуса Христа. Шта би, дакле, та „документација” могла да буде?! Гомила тајанствених папируса или пергамената у некаквом прашњавом ковчегу који до сада нико није откључао или нешто слично?!

Ипак, госпођа Олга Луковић-Пјановић није „рекордер” у проучавању „заташкиване” српске историје. Тај епитет и златна медаља припадају трећем члану овог марљивог тријумвирата, радином и неуморном др Јовану И. Деретићу, за којег његов апологетичар вели у поговору: „Аутентичност ове књиге почива на невиђеној енергији која је уложена од стране нашег аутора, током протекле три деценије дугог истраживачког рада.”²² Тридесет година!?

Дакле, да сведемо резултате: победник је др Деретић који је госпођи Луковић-Пјановић „побегао” за две године. Према томе, резултат је веома тесан: 30:28! Госпођа Луковић-Пјановић, дакле, завредила је сребрну медаљу, док др Влајић-Земљанички са знатним заостатком каска на трећем месту. У даљем тексту видећемо да је он хомо универсалис и да се годинама бавио и другим пословима – банкарством, међународним економским односима и, нећете веровати, чак и песничтвом – па је његов обол историји стога морао бити рапидно умањен. Не знам да ли ће га задовољити бронзана медаља, али претпостављам да он још мисли да није за „старо гвожђе”, да није рекао последњу реч и да његово време тек долази.

²² Деретић, *Зайадна Србија*, 220.

БЕЛЕШКА О АУТОРУ

Радивој Радић (1954) дипломирао је на Филозофском факултету у Београду, група за историју, 1980. године. Магистарски рад под насловом *Обласни господар у Византији крајем 12. и у њрвим деценијама 13. века* одбранио је 1985. године. Током 1985/1986. као стипендиста грчке владе боравио је седам месеци на научном усавршавању у Атини. Докторску дисертацију *Време Јована V Палеолоја (1332–1391)* одбранио је на Катедри за византологију Филозофског факултета у Београду 1991. године. Школску 1997/1998. провео је на усавршавању у Центру за византијске студије Дамбартон Оукс у Вашингтону (САД).

Редовни је професор Филозофског факултета у Београду и шеф Катедре и семинара за византологију. Предаје Историју Византије и на Филозофском факултету у Бања Луци и Филозофском факултету у Источном Сарајеву (Пале). Гостујући је професор на Православном богословском факултету у Београду.

Учествовао је на педесетак међународних научних скупова у земљи и иностранству и до сада је објавио преко две стотине научних и стручних радова у домаћим и иностраним часописима. Превасходно се бави позновизантијском историјом и везама између Византије и јужнословенских земаља у касном средњем веку, као и темама из свакодневног живота у византијском свету. За књигу *Време Јована V Палеолоја (1332–1391)* године 1993. добио је Октобарску награду града Београда за науку. За књигу *Страх у њозној Византији, 1180–1453, I–II* добио је награду „Лаза Костић” на Новосадском сајму књига, награду „Светозар Милетић” за публицистику и награду Вукове задужбине за науку (2000). За књигу *Друго лице Византије* добио је награду „Веселин Лучић” коју за научно дело коју додељује Универзитет у Београду (2014) и награду „Владимир Ђоровић” (2015).

Објавио је и књиге *Из Цариграда у српске земље. Студије из византијске и српске историје* (2003, друго издање 2013), *Срби њре Адама и*

Њосле њеїа (2003. и друго, допуњено издање 2005. године, треће издање 2011. године), *Византија: њуриур и ѡерїаменї* (2006, друго издање такође 2006, треће издање 2007. године), *Цариград. Приче са Босфора* (2007, друго издање 2008. године), *Јован V Палеолої, византијски цар (1341–1391)* (Београд 2008), *Византија и Србија: ѡламен и одсјаји* (Београд 2010), *Константиин Велики – надмоћ хришћанства* (Београд 2010), *Црно сїолеће. Време Јована V Палеолоїа (1332–1391)* (Београд 2013).

САДРЖАЈ

Предговор четвртом издању	5
Реч на почетку	7
Списак скраћеница	12

I СРБИ ПРЕ АДАМА..... 13

„Бомба” мексичког филолога – Две „школе” – Тешке оптужбе – Добронамерна упозорења – Грубе дисквалификације – Срби, па Адам... – Интелектуални профил „новоромантичара” – Горе је високо а доле је тврдо

II ДУХОВНИ ПРЕЦИ „НОВРОМАНТИЧАРА”..... 29

На прагу преломног раздобља – „Романтичари” – „Критички историци” – Велики сукоб – Исход – Претече „новоромантичара” – Милош С. Милојевић (1840–1897) – Сима Лукин Лазић (1863–1904) – После сто година

III НЕЗНАЊЕ ЈЕ БЕСКРАЈНО..... 43

„Човек за вечност” – Кад економиста маршира – Грубо непознавање чињеница – Историчар или хроничар? – Аљкава употреба титула – Презиме или титула – Читање извора – Стефан Душан и Троја

IV РАШЧЕРУПАНА КЛИО..... 65

Аматерска домишљања – Сви у истој равни – Цар кога нико не воли – Самуило кога сви воле – Модерни књижевници – Савремена анегдота као доказ за историју Старог века – Ираклијево тапије – „Јован В Палолог је покварењак” – „Острогорски је Рус” – Марица и Косово – Марица (II пут) – Примесе дневне политике – Етнопсихички профил Срба

V ОЛАКО ПОИГРАВАЊЕ СА ЛИНГВИСТИКОМ..... 93

Растегливи критеријуми – Неуморна везиља – Торта од сто спратова – Ономастичке бравуре – На раздраганој љуљашци маште – Зашто и

Сорбона не би била српска? – Примери проф. Александра Ломе – Објашњења проф. Александра Ломе – „Новоромантичари” могу да докажу све што пожелел

VI ОДЈЕЦИ..... 111

Сликар коме је све било јасно – Лажни пророк – Прекори Борислава Пекића – Средњовековни Србин на концерту духовне музике – Молба из 1991. године – Злоупотреба Светог Саве

ДОДАТАК ДРУГОМ ИЗДАЊУ

Хиљаду и једна ђрешка..... 127

Псеудоисторичари гуслају у пустињи – Да ли читате *Глас Србоне?* – Обелиск је поцрвенео од стида – Индустија јефтиног родољубља – Етрурци и Срби – Немоћ пред аргументима – Египатски фараони су били Срби – Велесова књига – узбудљива прича о једном фалсификату – Анатолиј Фоменко и Дејвид Коперфилд

ДОДАТАК ТРЕЋЕМ ИЗДАЊУ

Необуздана иџра фанџијазије..... 191

Да ли је Јустинијан Велики – Србин? – Примери из прошлости – Књижевници и псеудоисторија – Покушај научног вредновања – Неразумна упорност – И богови су говорили српски – Балухистанолог светског гласа – Досадни фељтони – Словени, Коловени, галиматијас – Етруси = Срби – Генерал – свезнадар – Још једном о спорној методологији – Распрострањена појава – У једној гимназији – Има ту нешто – Понека пукотина – Балканске пирамиде – Уместо закључка

РЕЧ НА КРАЈУ 235

Белешка о аутору 236